

Ruben Willaert
restauratie & archeologie
decoratie

GEEFT HET VERLEDEN EEN TOEKOMST

Koordendraaiershoek (Houthulst, West-Vlaanderen)

Projectcode: 2018J200
Oktober 2018

ARCHEOLOGIENOTA
BUREAUONDERZOEK (FASE 0)
DEEL 1: RESULTATEN VAN HET BUREAUONDERZOEK

Colofon

Ruben Willaert bvba
Ten Briele 14 bus 15
8200 Sint-Michiels-Brugge

Auteurs: Janiek De Gryse, Clara Thys, Wouter Van Goidsenhoven, Aaron Willaert, Floortje Heirman

Het eventuele nummer van het wettelijk depot of het buitenlandse equivalent hiervan: /

De naam en het erkenningsnummer van de erkende archeoloog:

Janiek De Gryse, OE/ERK/Archeoloog/2015/00043

© Ruben Willaert bvba, Sint-Michiels-Brugge, 2018

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Ruben Willaert bvba.

Ruben Willaert bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

INHOUDSTAFEL

1	Resultaten van het bureauonderzoek	7
1.1	Administratieve gegevens	7
1.2	Onderzoeksoopdracht.....	9
1.2.1	Doelstelling.....	9
1.2.2	Onderzoeksvragen	9
1.2.3	Juridische context	9
1.2.4	Randvoorwaarden	9
1.2.5	Archeologische voorkennis van het terrein	9
1.3	Werkwijze en strategie	10
1.3.1	Methode	10
1.3.2	Fysisch geografische situatie	10
1.3.3	Historische context en bekende archeologie.....	10
1.3.4	Archeologische indicatoren	10
1.3.5	Verstoringshistoriek.....	11
1.3.6	Introductie tot het projectgebied.....	12
1.3.6.1	Ruimtelijke situering.....	12
1.3.6.2	Geplande werken.....	13
1.4	Assessmentrapport.....	16
1.4.1	Fysisch geografische en geologische situatie	16
1.4.1.1	Landschappelijke situering	17
1.4.1.2	Tertiaire lithostratigrafie	21
1.4.1.3	Quartaire lithostratigrafie	22
1.4.1.4	Bodemvormingsprocessen	23
1.4.2	Historische en archeologische voorkennis.....	25
1.4.2.1	Historische context en bekende archeologische vindplaatsen	25
1.4.2.2	Archeologische indicatoren en cartografische bronnen	26
1.4.2.3	Overzicht van de gekende archeologische waarden binnen een straal van 2 km 32	
1.4.2.4	Huidige gebruik en verstoringen.....	34
1.5	Synthese	37
2	Bibliografie.....	39

FIGURENLIJST

Figuur 1: Projectgebied weergegeven op de GRB-basiskaart met aanduiding van de kadastrumnummers (Bron: Geopunt).....	8
Figuur 2: Projectgebied weergegeven op de topografische kaart van België (Bron: Geopunt). 8	
Figuur 3: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2017 (Bron: Geopunt).....	12
Figuur 4: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2017 (Bron: Geopunt).....	13
Figuur 5: Verkavelingsplan (Bron: Landmeetkantoor Decoster bvba).....	15
Figuur 6: Projectgebied weergegeven op de Traditionele Landschappenkaart (Bron: Geopunt).	17
Figuur 7: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (Bron: Geopunt).	18
Figuur 8: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel met aanduiding van de profiellijnen (Bron: Geopunt).	18
Figuur 9: Hoogteverloop, NNW-ZZO en WZW-ONO (Bron: Geopunt).....	19
Figuur 10: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel met aanduiding van de waterlopen (Bron: Geopunt).	20
Figuur 11: Projectgebied weergegeven op de Tertiair Geologische Kaart (Bron: Geopunt). ..	21
Figuur 12: Projectgebied weergegeven op de Quartair Geologische Kaart (Bron: Geopunt). ..	22
Figuur 13: Projectgebied weergegeven op de bodemkaart (Bron: Geopunt).	23
Figuur 14: Projectgebied weergegeven op de bodemerosiekaart (Bron: Geopunt).	24
Figuur 15: Projectgebied weergegeven op de Ferrariskaart, 1777 (Bron: Geopunt).....	26
Figuur 16: Projectgebied weergegeven op de Ferrariskaart, 1777 (Bron: Geopunt).....	27
Figuur 17: Projectgebied weergegeven op de Atlas der Buurtwegen, 1840 (Bron: Geopunt). 27	
Figuur 18: Projectgebied weergegeven op de Poppkaart, 1842-1879 (Bron: Geopunt).....	28
Figuur 19: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel met aanduiding van de gekende archeologische waarden (Bron: Geopunt).	33
Figuur 20: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1971 (Bron: Geopunt).....	34
Figuur 21: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1979-1990 (Bron: Geopunt).....	35
Figuur 22: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2000-2003 (Bron: Geopunt).	35

Figuur 23: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2008-2011 (Bron: Geopunt).....	36
Figuur 24: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2017 (Bron: Geopunt).....	36

TABELLENLIJST

Tabel 1: Administratieve gegevens: De administratieve gegevens identificeren de actoren die betrokken zijn bij het vooronderzoek en de locatie van het vooronderzoek.....7

Tabel 2: Overzicht van de aardwetenschappelijke gegevens.....16

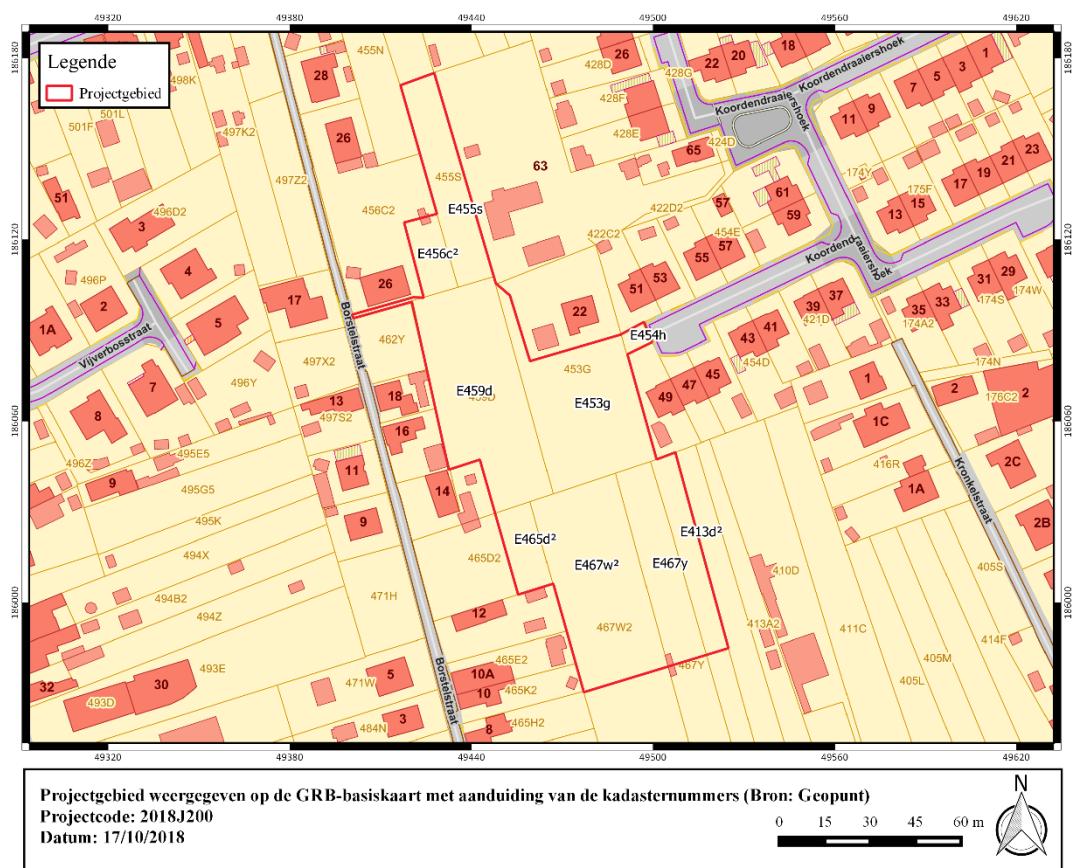
1 Resultaten van het bureauonderzoek

1.1 Administratieve gegevens

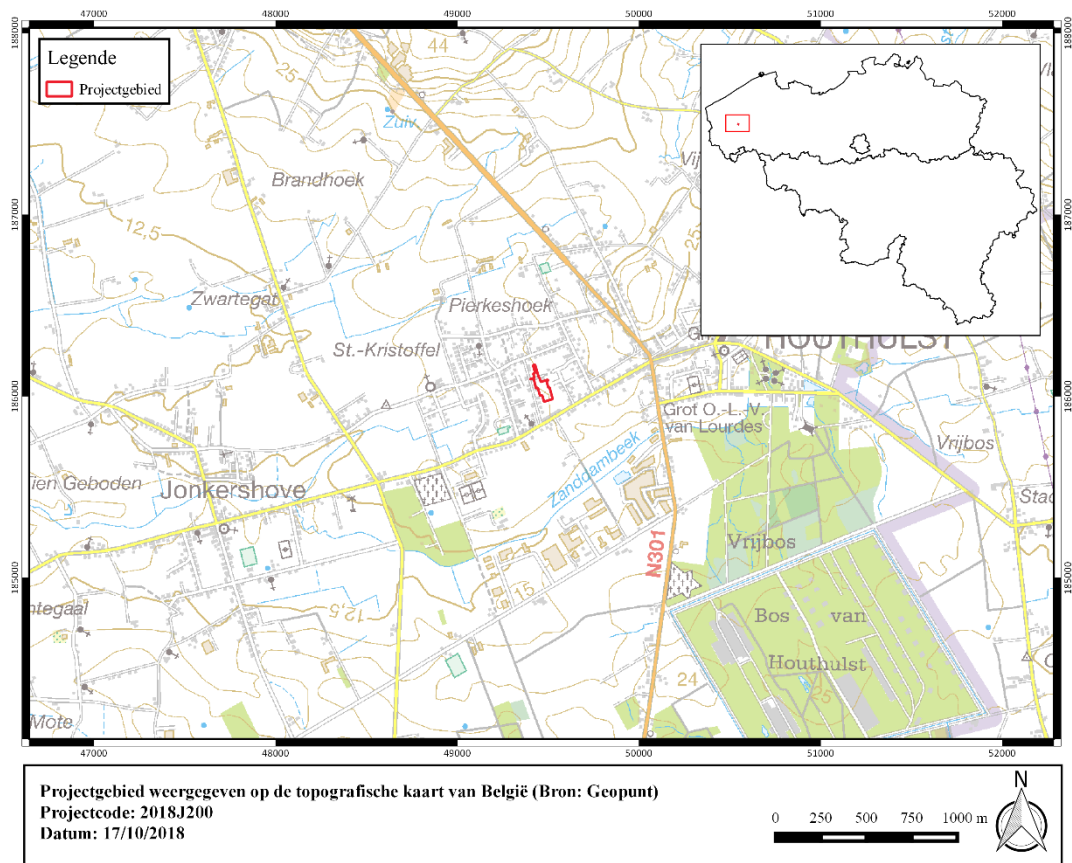
Tabel 1: Administratieve gegevens: De administratieve gegevens identificeren de actoren die betrokken zijn bij het vooronderzoek en de locatie van het vooronderzoek.

a) De locatie van het vooronderzoek met vermelding van:	Provincie	West-Vlaanderen
	Gemeente	Houthulst
	Deelgemeente	/
	Postcode	8650
	Adres	Koordendraaiershoek 8650 Houthulst
	Toponiem	Koordendraaiershoek
	Bounding box (Lambertcoördinaten)	$X_{\min} = 49293$ $Y_{\min} = 185953$ $X_{\max} = 49362$ $Y_{\max} = 186188$
b) Het kadasterperceel met vermelding van gemeente, afdeling, sectie, perceelsnummer of -nummers en kaartje	Houthulst, Afdeling 1, Sectie E, nr's: 455s, 456c ² , 459d, 453g, 465d ² , 467w ² , 467y, 413d ² Figuur 1	
c) Een topografische kaart van het onderzochte gebied waarvan de schaal afgestemd is op de grootte van het projectgebied	Figuur 2	
d) Alle betrokken actoren en specialisten	Janiek De Gryse (erkend archeoloog) Wouter Van Goidsenhoven (archeoloog) Clara Thys (archeoloog) Floortje Heirman (archeoloog) Aaron Willaert (historicus)	
e) Personen buiten het project die geraadpleegd of betrokken werden voor algemene wetenschappelijke advisering	/	

Figuur 1: Projectgebied weergegeven op de GRB-basiskaart met aanduiding van de kadastrumnummers (Bron: Geopunt).

Figuur 2: Projectgebied weergegeven op de topografische kaart van België (Bron: Geopunt).

1.2 Onderzoeksopdracht

1.2.1 Doelstelling

Het archeologisch vooronderzoek betracht altijd eerst door raadpleging van gekende en ontsloten informatiebronnen tijdens een bureauonderzoek eventueel aanwezig archeologisch erfgoed binnen het onderzoeksgebied te inventariseren, waarderen en veiligstellen.

1.2.2 Onderzoeksvragen

Voor het bureauonderzoek zijn volgende onderzoeksvragen te formuleren:

- Hoe is de aardkundige opbouw van het onderzoeksgebied?
- Welke processen van bodemvorming zijn bekend?
- Welke geomorfologische processen zijn te bekend? Welke aardkundige eenheden zijn archeologisch relevant en wat is hun diepteligging?
- Zijn er archeologische resten bekend binnen de grenzen van het plangebied?
- Welke is de aard en ouderdom van bekende archeologische resten?
- Welke is de conserveringsgraad en gaafheid van bekende archeologische resten?
- Wat is de invloed van de toekomstige inrichting op eventueel aanwezige archeologische resten?

1.2.3 Juridische context

De initiatiefnemer wenst een terrein van 8601 m² groot aan de Koordendraaiershoek in Houthulst te verkavelen. Hiervoor dienen zij een omgevingsvergunning voor het verkavelen van gronden aan te vragen en is men verplicht een bekrachtigde archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. De geplande werken omvatten bodemingrepen. Het projectgebied bevindt zich niet in een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten is en het omvat niet het bijstellen van een omgevingsvergunning voor het verkavelen van gronden. Het valt noch in een beschermde archeologische site, noch in een vastgestelde archeologische zone. Deze archeologienota wordt opgemaakt naar aanleiding van een geplande omgevingsvergunning voor het verkavelen van gronden waarbij het perceeloppervlak meer dan 3000 m² bedraagt. Het gebied is op het gewestplan gekarteerd als woongebied.

1.2.4 Randvoorwaarden

Voor het bureauonderzoek worden enkel toegankelijke en beschikbare bronnen gebruikt.

Een archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem is momenteel juridisch onwenselijk voorafgaand aan het aanvragen van de omgevingsvergunning voor het verkavelen van gronden. De opdrachtgever is op heden nog geen eigenaar van de terreinen. Daarom wordt geopteerd voor de uitzonderingsprocedure waarbij een nota wordt aangeleverd op basis van een bureauonderzoek. In dit bureauonderzoek wordt nagegaan of er op het projectgebied een uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem noodzakelijk is en of (gedeeltelijke) vrijgave mogelijk is.

1.2.5 Archeologische voorkennis van het terrein

Binnen de grenzen van projectgebied Koordendraaiershoek Houthulst werd in het verleden geen archeologisch onderzoek uitgevoerd. In de omgeving zijn wel enkele archeologische vindplaatsen gekend (cfr. infra).

1.3 Werkwijze en strategie

1.3.1 Methode

In de praktijk resulteert het bureauonderzoek in een inschatting van het archeologisch potentieel van een onderzoeksgebied. Het archeologisch potentieel drukt een verwachting uit ten aanzien van voorkomen, aard, gaafheid en conservering van de archeologische resten in de ondergrond van de planlocatie. Het archeologisch potentieel is gebaseerd op vier variabelen: fysisch-geografische situatie, bekende archeologische vindplaatsen, archeologische indicatoren en verstoringshistoriek.

Pas na de vaststelling van het archeologisch potentieel kunnen onderbouwde inschattingen worden gemaakt over de planeffecten op eventueel archeologisch erfgoed.

1.3.2 Fysisch geografische situatie

Geologische, geomorfologische en bodemkundige data informeren over de genese van het landschap in het plangebied, de bodemopbouw en de ligging en de stratigrafische positie van sedimenten waarin archeologische fenomenen kunnen voorkomen. Een aantal (prehistorische) vindplaatstypen kunnen bovendien uitgesproken gekoppeld worden aan specifiek aanwijsbare landschapsvormen.

De aardkundige data laten ook toe om een verwachting te formuleren ten aanzien van de verschijningsvorm, d.i. de conserveringsgraad en gaafheid van het archeologische erfgoed.

Volgende informatiebronnen werden geconsulteerd t.b.v. een eerste aardkundige analyse:

- Tertiair en Quartair geologische kaart van Vlaanderen
- Toelichting bij de Quartair geologische kaart van Vlaanderen
- Bodemkaart van Vlaanderen
- Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen
- Hydrografische kaart van Vlaanderen
- Bodemerosie kaart

1.3.3 Historische context en bekende archeologie

Beschikbare historische en toponymische kennis over woonplaatsen (buurtschap, gehucht, dorp, stad) in en nabij het onderzoeksgebied kan een zinvol kader bieden om de betekenis van bekende archeologische vindplaatsen te evalueren.

Om een overzicht te krijgen van de bekende archeologische vindplaatsen binnen het onderzoeksgebied werd de Centrale Archeologische Inventaris van Agentschap Onroerend Erfgoed¹ geraadpleegd en is lokaal geïnformeerd naar recent onderzoek.

1.3.4 Archeologische indicatoren

Archeologische indicatoren omvatten diverse datacategorieën zoals resultaten van non-intrusieve archeologische prospectietechnieken (bijvoorbeeld vondstmeldingen van metaaldetectie), toevallige vondsten bij niet-archeologische graafwerken, maar vooral ook historisch-cartografische, iconografische data en fotocollecties. Ze vormen fysiek aanwijsbare

¹ <https://cai.onroerenderfgoed.be/>

fenomenen die een aanwijzing kunnen zijn voor de aanwezigheid, ter plaatse of in de nabijheid, van archeologische sites.

Archeologische indicatoren zijn gezocht in de Centrale Archeologische Inventaris van het Agentschap Onroerend Erfgoed en in ontsloten cartografische bronnen zoals:

- Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgenomen op initiatief van de graaf de Ferraris (1771-1778)
- Atlas der Buurtwegen uit ca. 1841
- Kadasterkaart van Philippe-Christian Popp (1842-1879)
- Topografische kaart Ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw, 1950-1970

1.3.5 Verstoringshistoriek

De verstoringsgraad van het onderzoeksgebied bepaalt in belangrijke mate de te verwachten gaafheid en bewaringsgraad van eventueel aanwezig archeologische bodemarchief. Om een correcte inschatting van de verstoring van de bodem te kunnen maken kunnen allerhande bronnen van pas komen. Zo kan mondelinge informatie van vroegere gebruikers of bewoners, beschikbare plannen van (verdwenen) constructies, verslagen van bodemonderzoeken en saneringen of informatie over delfstoffenwinning relevante informatie bieden.

Aanvullende informatie over recent historisch landgebruik is afkomstig van geraadpleegde luchtopnames vanaf 1971.²

² <http://www.geopunt.be/>

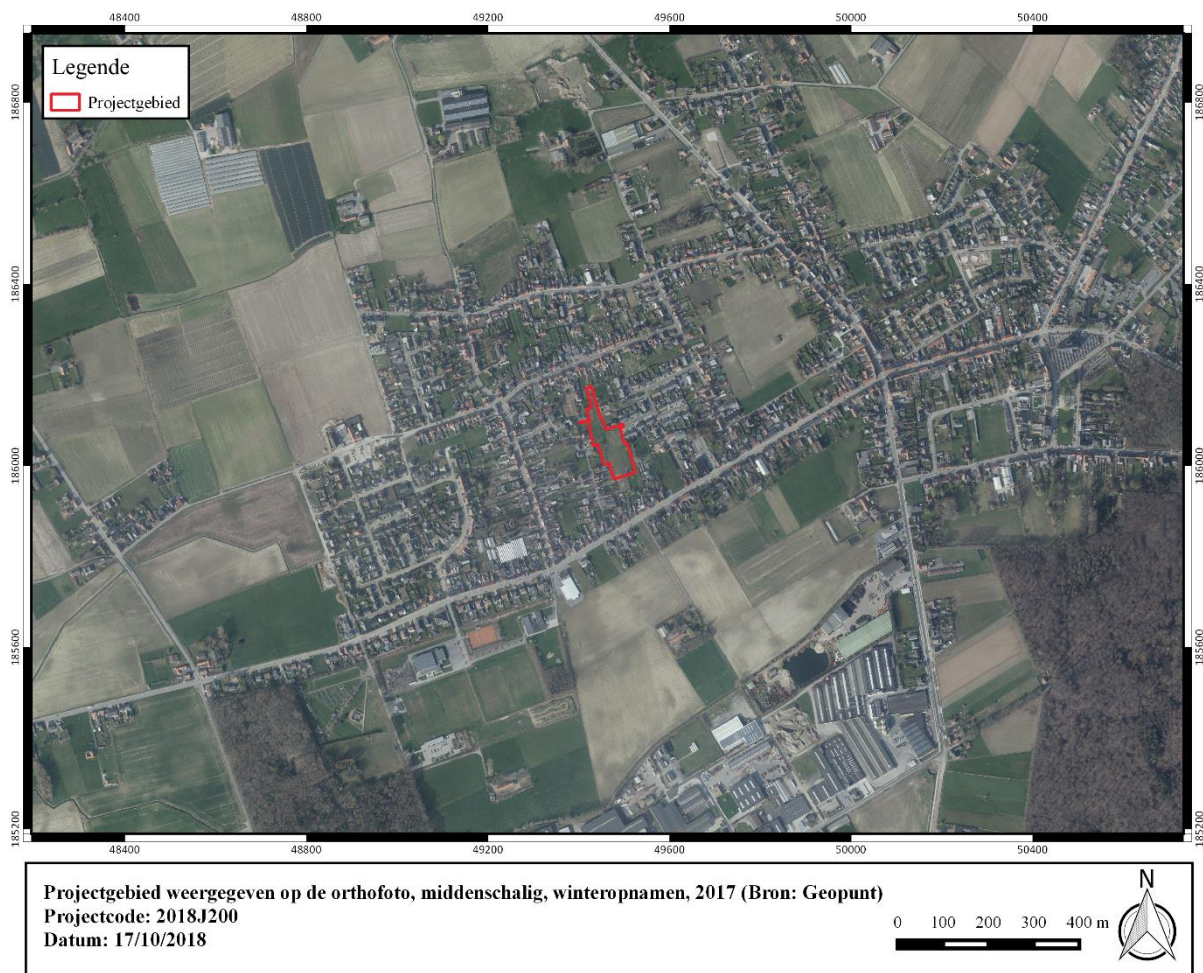

1.3.6 Introductie tot het projectgebied

1.3.6.1 Ruimtelijke situering

Het onderzoeksterrein is gelegen in Houthulst, in de provincie West-Vlaanderen. Houthulst grenst ten noorden aan Diksmuide, ten oosten aan Kortemark en Staden, ten zuiden aan Langemark-Poelkapelle en ten westen aan Lo-Reninge. Doorheen de gemeente stroomt de Stenensluisvaart.

Het onderzoeksgebied grenst ten zuiden aan de Schoolstraat, ten oosten aan de Koordendraaiershoek en ten westen aan de Borstelstraat en is gelegen op zo'n 990 m ten westen van de huidige dorpskern. Het projectgebied beslaat een oppervlakte van 8601,98 m² en omvat percelen 455s, 456c², 459d, 453g, 465d², 467w², 467y, 413d² van afdeling 1, sectie E. De noordelijke grens sluit aan bij perceel 455r; de oostelijke grens bij perceel 422b², de Koordendraaiershoek en perceel 413w; de zuidelijke grens doorsnijdt de percelen 467w², 467y en 413d²; en de westelijke grens wordt bepaald door de percelen 465k², 465^e2, 465g², 465d², 462b², 462a², 462y en 465c². Op zo'n 660 m ten zuiden van het projectgebied situeert zich de Stenensluisvaart en op zo'n 640 m ten noorden van het plangebied bevindt zich de Houtensluisvaart.

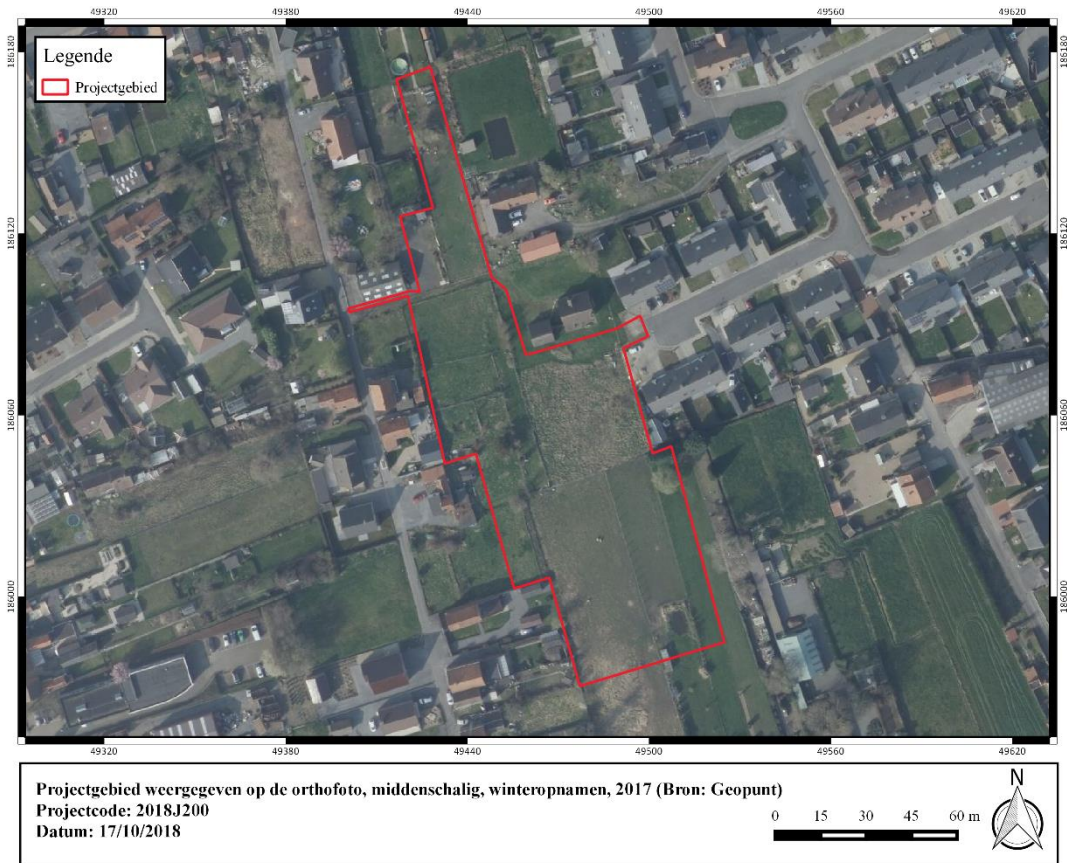

Figuur 3: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2017 (Bron: Geopunt).

1.3.6.2 Geplande werken

1.3.6.2.1 Bestaande toestand

De totale oppervlakte van het plangebied bedraagt 8601 m². Binnen de contouren van het onderzoeksgebied is het overgrote deel van het terrein in gebruik als braakliggend grasland. Daarnaast is op een beperkt stuk verharding aanwezig en bevat het plangebied enkele bomen.

Figuur 4: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2017 (Bron: Geopunt).

1.3.6.2.2 Ontworpen toestand

De opdrachtgever wenst een terrein van 8601 m² aan de Koordendraaiershoek in Houthulst te ontwikkelen. De initiatiefnemer plant er de aanleg van een nieuwe woonwijk met 22 wooneenheden, bijhorende nutsvoorzieningen en een centrale wegenis.

Verspreid over het plangebied worden 22 klassieke eengezinswoningen zonder kelderverdiepingen ontwikkeld. De oppervlaktes van de loten variëren: 258 m², 193 m², 193 m², 264 m², 353 m², 212 m², 299 m², 293 m², 290 m², 296 m², 324 m², 247 m², 168 m², 168 m², 248 m², 246 m², 168 m², 237 m², 219 m², 226 m², 262 m² en 955 m². De totale oppervlakte van de loten bedraagt 6119 m². Voor de eengezinswoningen zal de fundering tot 1 m onder het maaiveld gaan, waardoor dit een impact kan hebben op het eventueel aanwezige bodemarchief. Binnen elk lot is een tuinzone voorzien. Centraal binnen het plangebied wordt een nieuwe openbare rijweg met een totale oppervlakte van 2272 m² gepland. Tevens zal een bufferzone en een groenzone voorzien zijn die behoren tot toekomstig openbaar domein. Ter hoogte van de Koordendraaiershoek wordt een pad voor voetgangers en fietsers voorzien. De totale oppervlakte hiervan bedraagt 90 m².

Het lijkt geen twijfel dat alle geplande werken in het kader van de ontwikkeling, het met de bouwwerken gepaard gaande werfverkeer en de mogelijk toekomstige ingrepen in de individuele kavels, het potentieel archeologisch bodemarchief op het volledige plangebied zullen verstoren.

1.4 Assessmentrapport

Het assessmentrapport omvat alle relevante gegevens die over het projectgebied verzameld kunnen worden uit toegankelijke literatuur en kaartmateriaal, die bijdragen tot het gefundeerd inschatten van het archeologisch potentieel van het plangebied. Om dit laatste te bereiken worden de verzamelde gegevens met elkaar vergeleken, geconfronteerd en samengelegd. Dit rapport heeft als doel het plangebied binnen zijn archeologisch en landschappelijk kader te plaatsen, rekening houdend met de geplande bodemingrepen. De studie maakt gebruik van verschillende datasets, waarbij het uitgangspunt steeds het ontwerpplan van de toekomstige bodemingrepen is. Dit ontwerpplan wordt telkens geprojecteerd op de geologische, bodemkundige en historische kaarten. Alle kaartmateriaal werd vervaardigd met behulp van QGIS, een geografisch informatiesysteem.

Op basis van deze assessment van het projectgebied kan een gegronde argumentatie opgesteld worden over de noodzaak en het nut van al dan niet verder te nemen archeologische maatregelen, die uiteengezet worden in deel 2: het programma van maatregelen.

1.4.1 Fysisch geografische en geologische situatie

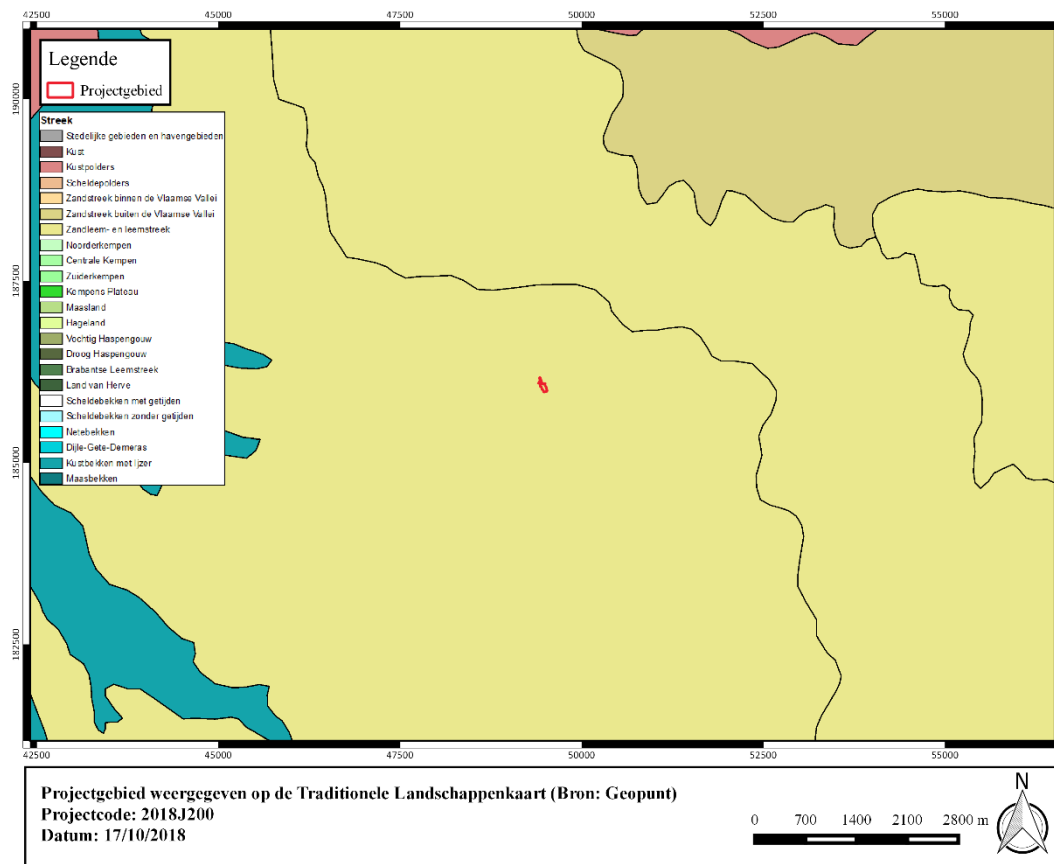
Tabel 2: Overzicht van de aardwetenschappelijke gegevens.

Bron	Informatie
Landschappelijke situering	Zandleem en leemstreek
Tertiair	Lid van Kortemark (Fm. Tielt)
Quartair	Type 1: eolische afzetting/hellingsafzetting
Bodemtypes	Phc
Potentiële bodemerosie	Geen info tot zeer laag
Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen	17,5 – 18,5 m TAW
Hydrografie	Ijzerbekken, deelbekken Blankaart

1.4.1.1 Landschappelijke situering

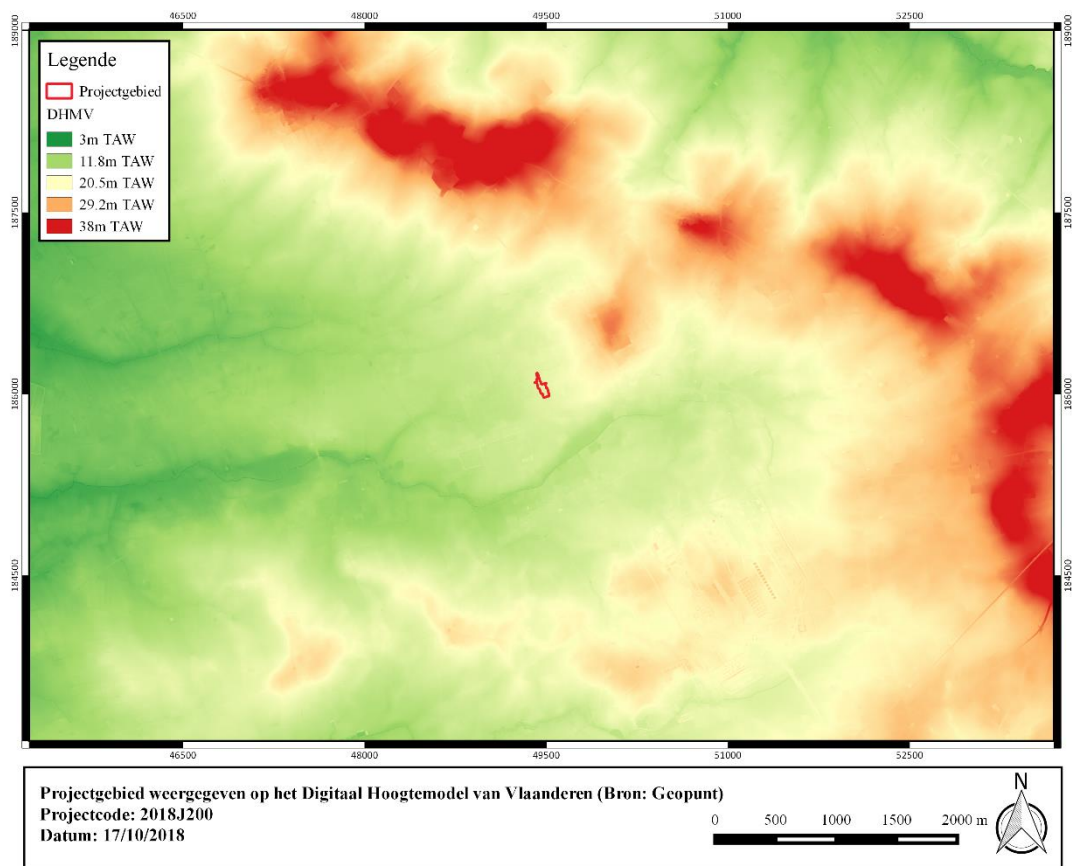
Landschappelijk gezien is Houthulst gelegen in de zandleem en leemstreek. Ten oosten situeert zich de Heuvelrug Staden-Esen die hoogtes bereikt tot ca. 45 m TAW. Houthulst is gelegen op een uitloper van de zogenaamde 'rug van Westrozebeke' of de centrale heuvelkam van West-Vlaanderen. De hoogte van het projectgebied varieert tussen ca. 17,48 en 18,48 m TAW. Ten noorden van het plangebied stroomt de Houtensluisvaart, ten zuiden van het onderzoeksgebied situeert zich de Stenensluisvaart.

Hydrografisch is het projectgebied gelegen in het Ijzerbekken, deelbekken Blankaart. De bodemerosie binnen de contouren van het plangebied is verwaarloosbaar te noemen.

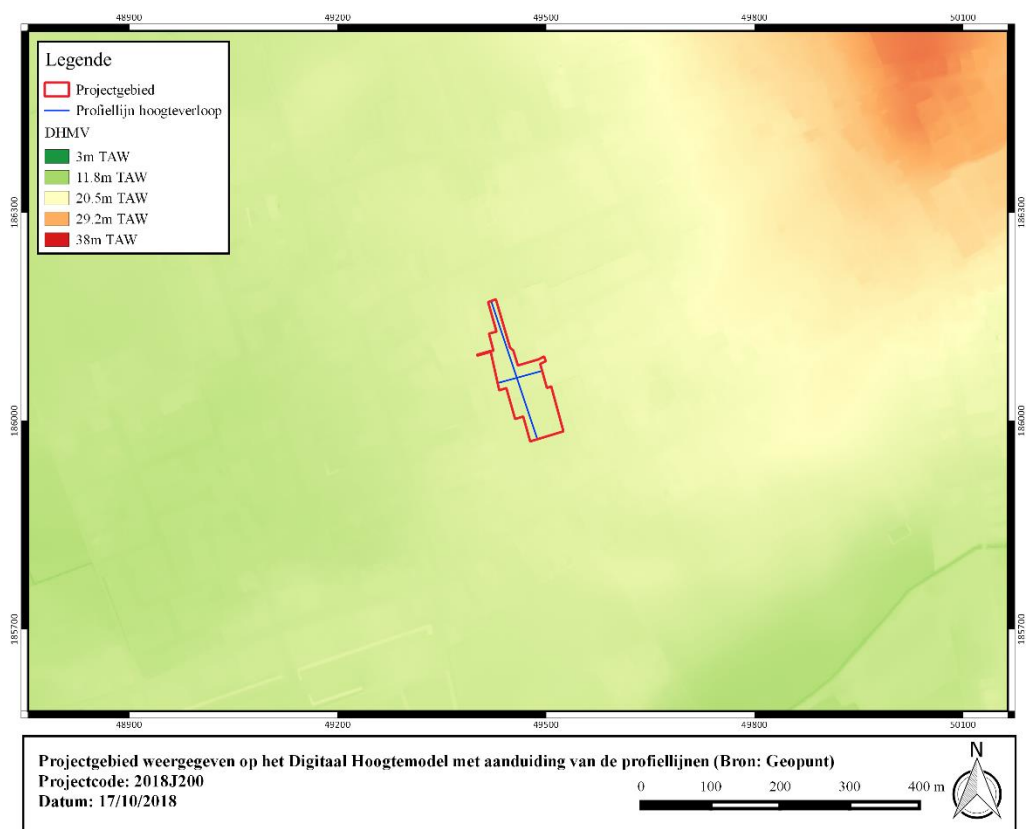

Figuur 6: Projectgebied weergegeven op de Traditionele Landschappenkaart (Bron: Geopunt).

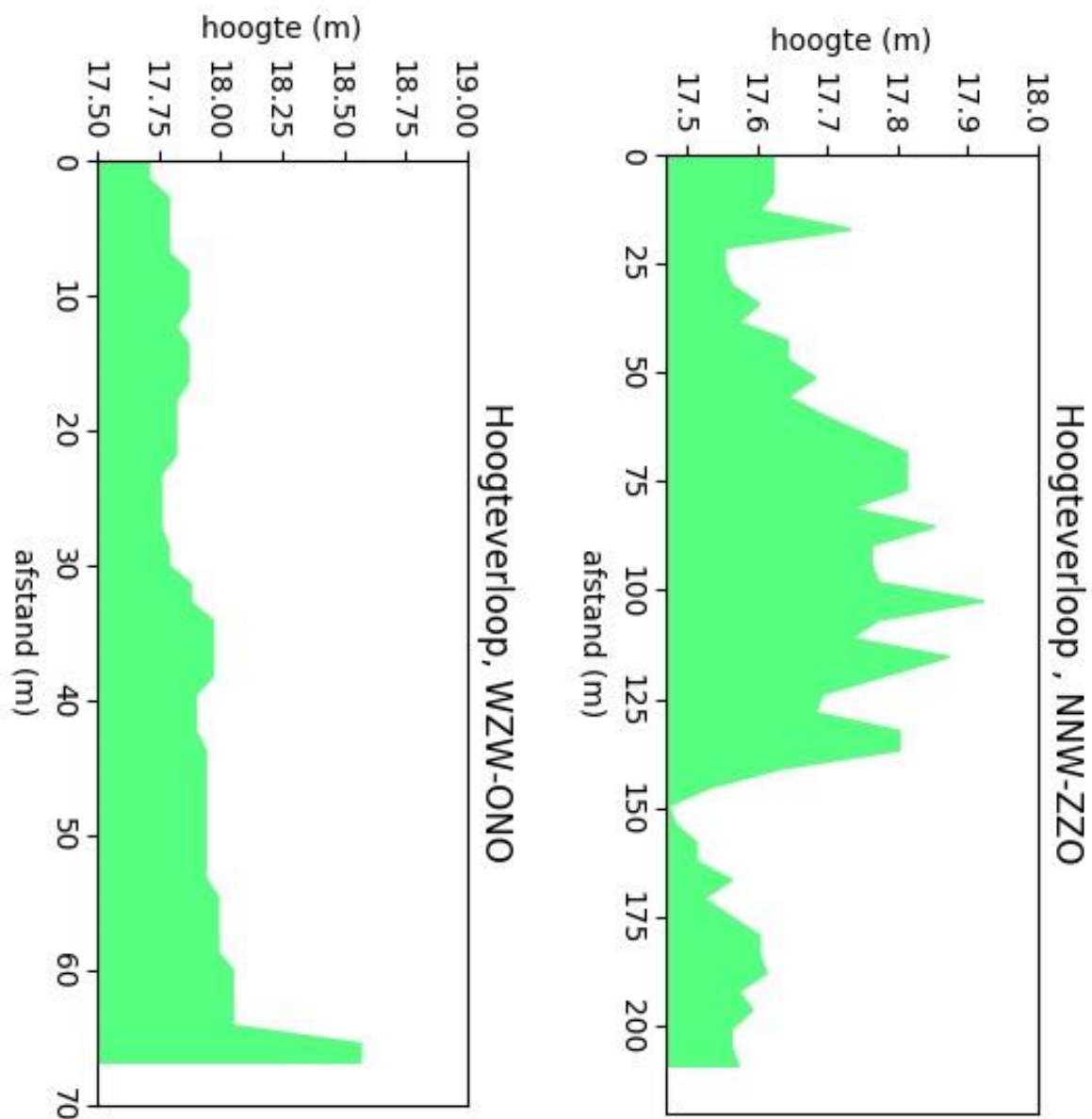

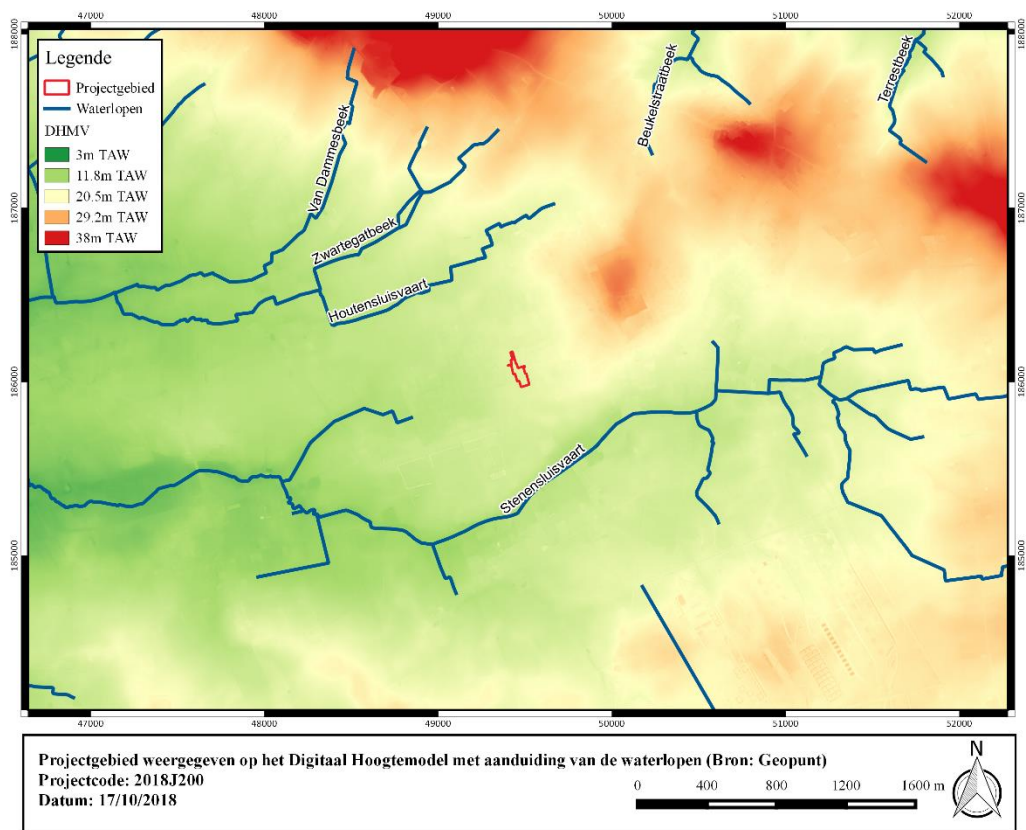
Figuur 7: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (Bron: Geopunt).

Figuur 8: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel met aanduiding van de profiellijnen (Bron: Geopunt).

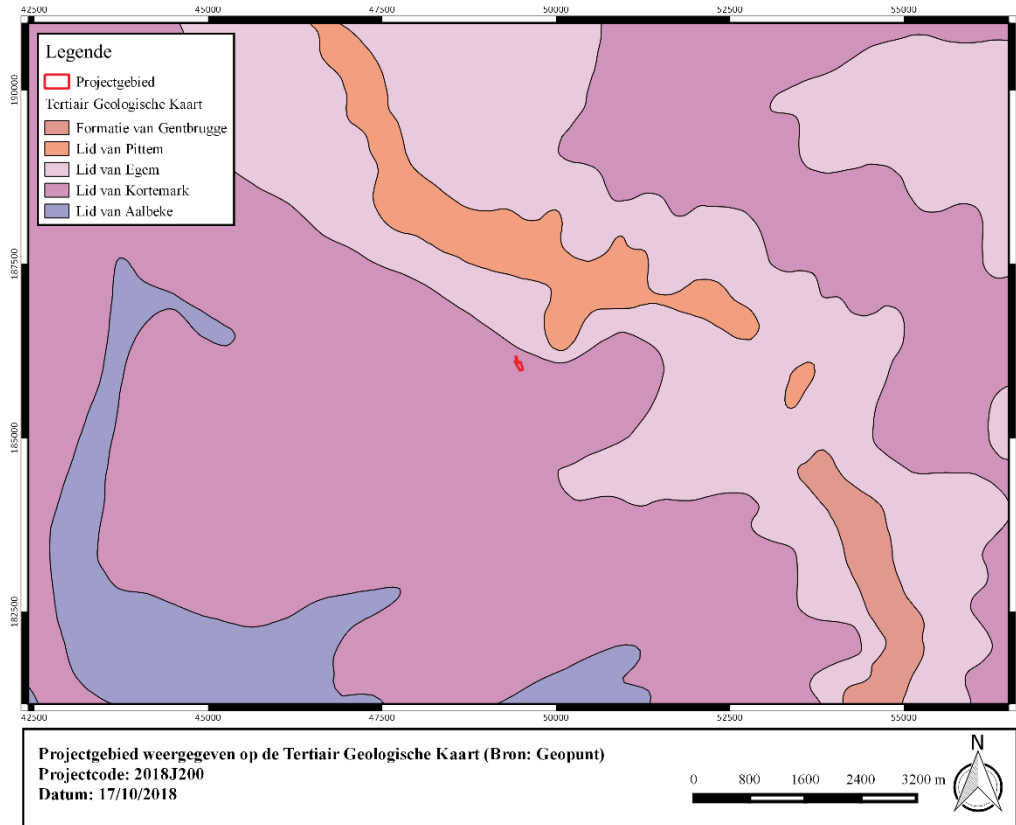
Figuur 9: Hoogteverloop, NNW-ZZO en WZW-ONO (Bron: Geopunt).

Figuur 10: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel met aanduiding van de waterlopen (Bron: Geopunt).

1.4.1.2 Tertiaire lithostratigrafie

Het projectgebied is gelegen in het **Lid van Kortemark** (Formatie van Tielt). De Formatie van Tielt bestaat uit een fijn zandig en zandig marien sediment. Het oudste lid is het **Lid van Kortemark** en bestaat uit horizontaal gelamineerd fijn zandig grof silt en kleiig-siltig zeer fijn zand. Het is afgezet in de overgangperiode tussen de buitenkust en de open shelf.

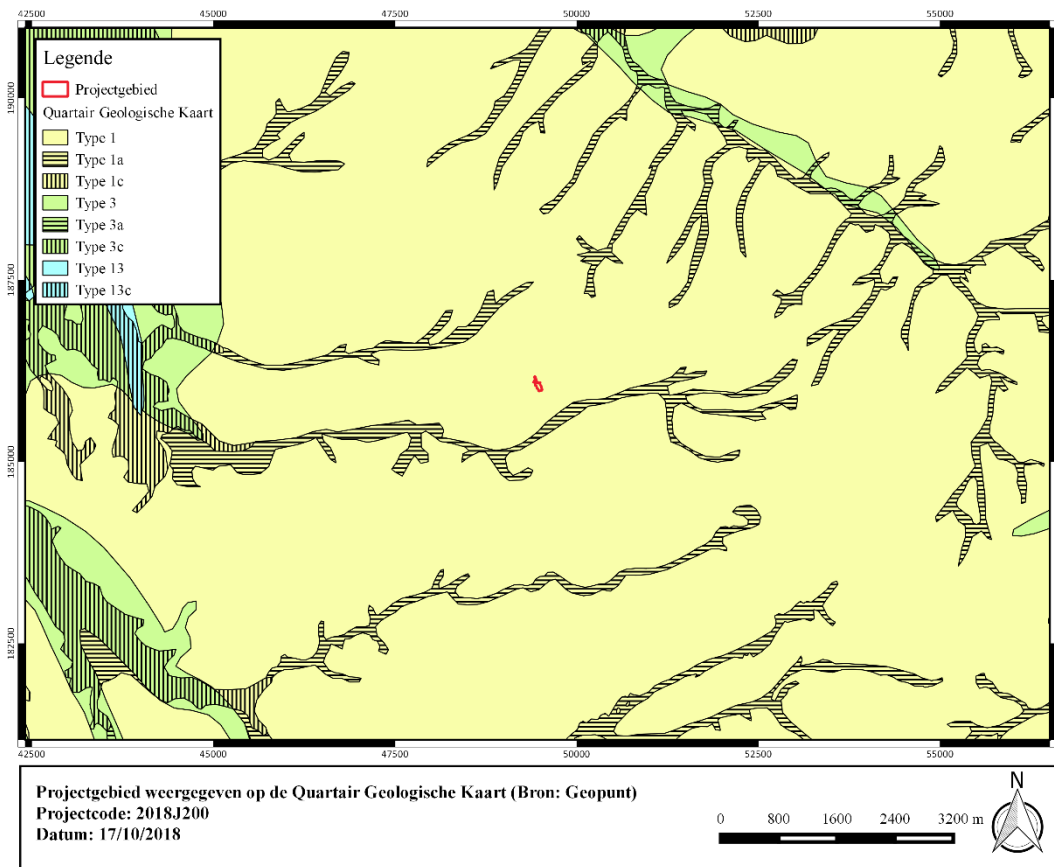

Figuur 11: Projectgebied weergegeven op de Tertiair Geologische Kaart (Bron: Geopunt).

1.4.1.3 Quartaire lithostratigrafie

Het plangebied is gelegen in het Quartair **Type 1**. Dit type bestaat uit een eolische afzetting van het Weichseliaan tot mogelijk Vroeg-Holoceen (zand tot zandleem). Deze afzetting kan eventuele hellingsafzettingen van het Quartair bevatten.

Figuur 12: Projectgebied weergegeven op de Quartair Geologische Kaart (Bron: Geopunt).

Figuur 14: Projectgebied weergegeven op de bodemerosiekaart (Bron: Geopunt).

1.4.2 Historische en archeologische voorkennis

1.4.2.1 Historische context en bekende archeologische vindplaatsen

In de vroege middeleeuwen maakt Houthulst reeds deel uit van een omvangrijk boscomplex 'Vrijbos' dat is opgedeeld in 'Jonckershovebusch', 'Milaenenbusch' en 'Houthulstbusch'. Dit bos zou in de vroege middeleeuwen ca. 6000 ha groot geweest zijn en zou reeds vanaf 780 volledige eigendom zijn van de Sint-Pietersabdij van Corbie, die er langs de Corverbeek een prioraat sticht. De monniken beheren het bos en maken visvijvers in de laaggelegen gedeelten.

Administratief ressorteert de noordelijke helft van het woud onder de kasselrij van het Brugse Vrije, het zuidelijke gedeelte onder de kasselrij Ieper met de Corverbeek als grens. Vanaf 1096 vormt de noordelijke helft van het bos één van de vijf prinselijke jachtgebieden of waranden, terwijl het zuidelijk deel in de handen van Corbie blijft. Het bos mocht niet door de inwoners als weide gebruikt worden. Het bos leverde onder meer brand- en constructiehout.

Het "Bos van Houthulst" vormt een uitzondering op de ontginningsgolf die de Vlaamse bossen tussen 1100 en 1300 kennen. Het "Bos van Houthulst" zal dan ook tot aan het begin van de 19de eeuw behoren tot de onontgonnen 'restbossen'. Toch is er reeds in de 12de eeuw roofbouw doordat de omwonenden de bosrand benutten voor eigen profijt. Zo ontstaan op verschillende plaatsen in het woud heidegebieden. Ook in Woumen (Diksmuide) en Klerken (Houthulst) vindt een dergelijke wilde ontginning - onder meer het steken van turf - plaats. De Blankaart zou uit deze turfstekerijen ontstaan zijn.

De Oostenrijkse periode luidt een tijd van relatieve welvaart in en de weg tussen Houthulst en Poelkapelle wordt geplaveid. De primaire bedoeling was om het transport van bomen vanuit het als staatsdomein geëxploiteerde Vrijbos te vergemakkelijken. Rond het Vrijbos wordt een diepe gracht gegraven om te verhinderen dat men zich in het bos zou vestigen. Midden 18de eeuw worden nog meer maatregelen genomen tegen de illegale exploitatie van het bos. Bebouwing en landactiviteiten worden in een halve mijl rondom de dijk verboden. De deels stervormige lanenstructuur die te zien is op de Ferrariskaart is aangelegd door de Oostenrijkers in de 18de eeuw. Door illegale ontginning ontstaan kleine gemeenschappen van zogenaamd "boskanters". Deze bouwen een bestaan op door thuisnijverheid, onder meer het weven, en vooral het maken van bezems. Tevens voeren zij landbouwactiviteiten uit. Het bezembinden zou zich in de eerste helft van de 19de eeuw verder ontwikkelen tot een erg belangrijke nijverheid.

Het bos werd in 1838 gekocht door senator Jan-Pieter Cassiers die er na zijn huwelijk een kasteel bouwde. De familie liet halverwege de 19de eeuw in de omgeving van het kasteel een kerke bouwen. Houthulst werd in 1857 officieel een parochie. Gedurende de Eerste Wereldoorlog werd Houthulst en het Vrijbos quasi volledig vernield en werd het een schuilplaats binnen het Duits hinterland.³

³ Inventaris Onroerend Erfgoed

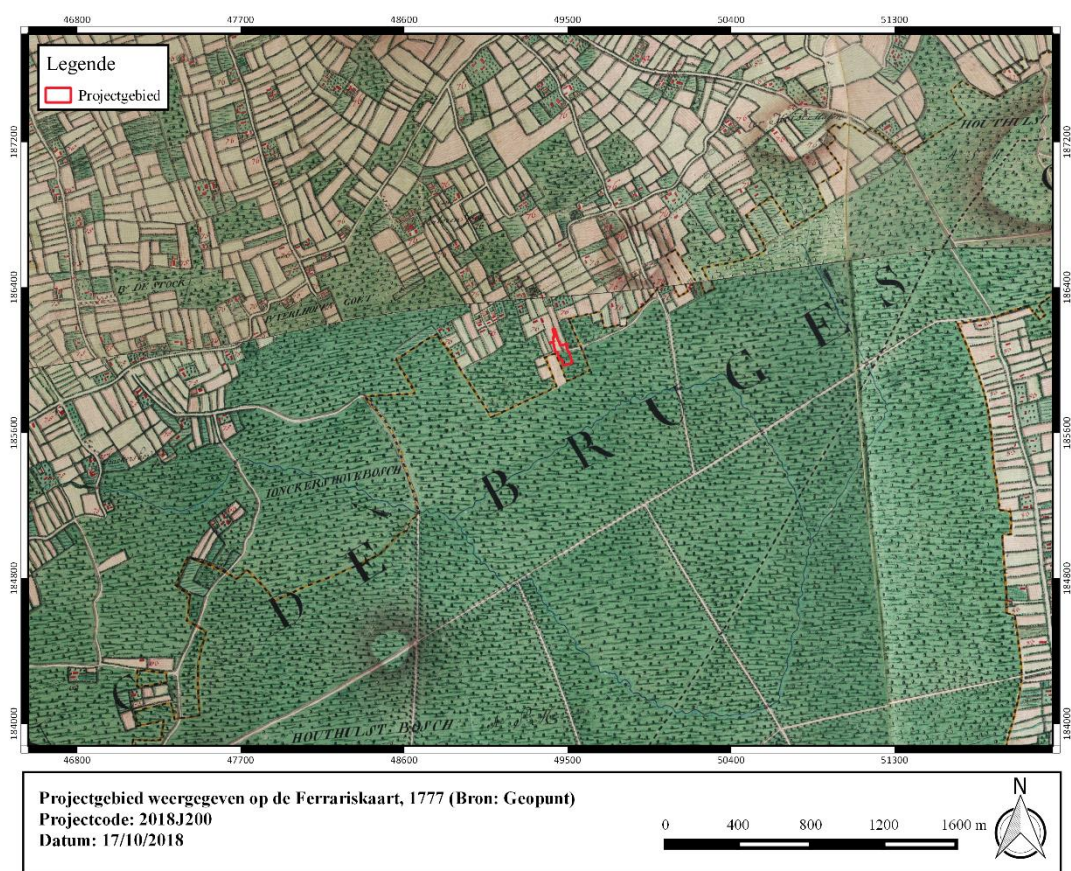

1.4.2.2 Archeologische indicatoren en cartografische bronnen

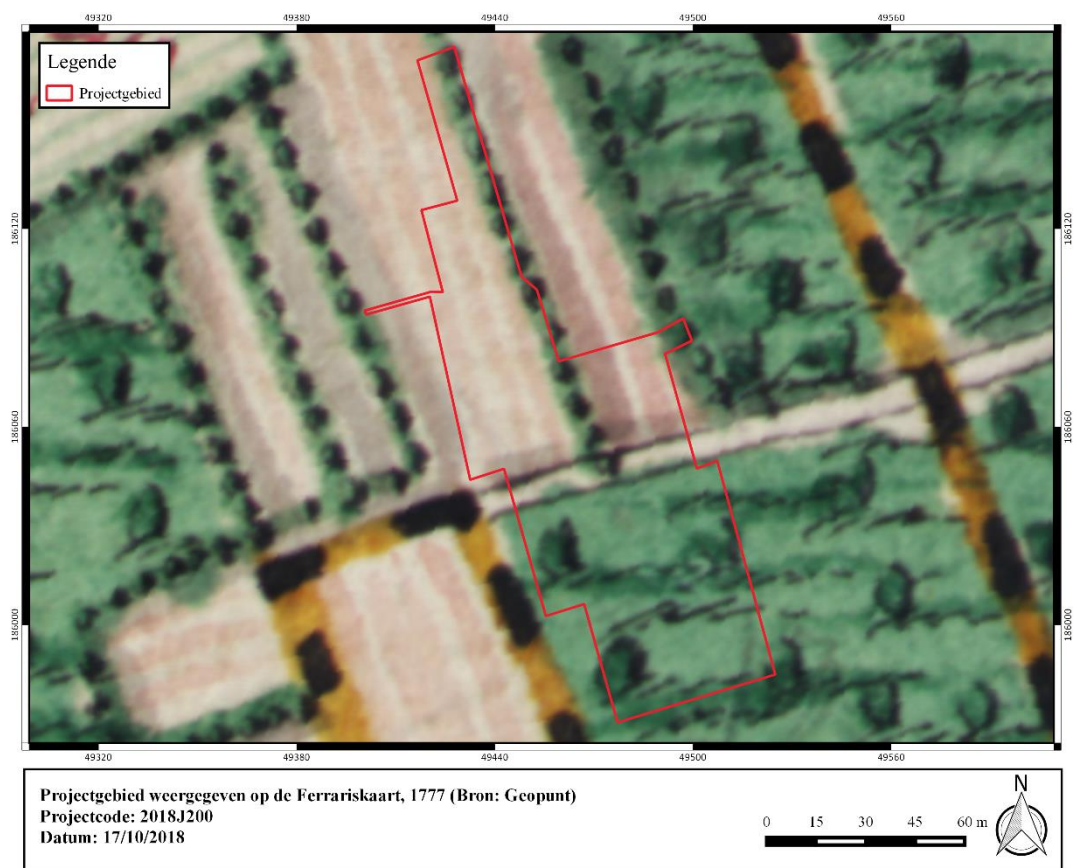
Het plangebied is op meerdere historische kaarten af te lezen. Hieronder worden zowel de Ferrariskaart (1777), als de Atlas der Buurtwegen (1840) en de Poppkaart (1842-1879) besproken.

Op de kaart van Ferraris uit 1777 situeert het projectgebied zich net buiten vorstelijk domein. Ten westen van het plangebied zijn de toponiemen *Ionkershovebosch*, het *Verlohopen Goet* en het *Verkoren Goet* waarneembaar. Het projectgebied was deels in gebruik als akkerland, omzoomd met hagen, en deels ingenomen met hoogstammen. Centraal doorheen het onderzoeksgebied loopt een landweg. Deze landweg is vandaag de dag verdwenen. Ten zuiden van het plangebied is bos aanwezig (met onder andere het *Houthulst Bosch* en *B' De Milaene*), ten noorden van het projectgebied is meerdere bebouwing zichtbaar. Het projectgebied is gelegen aan de rand van het bos.

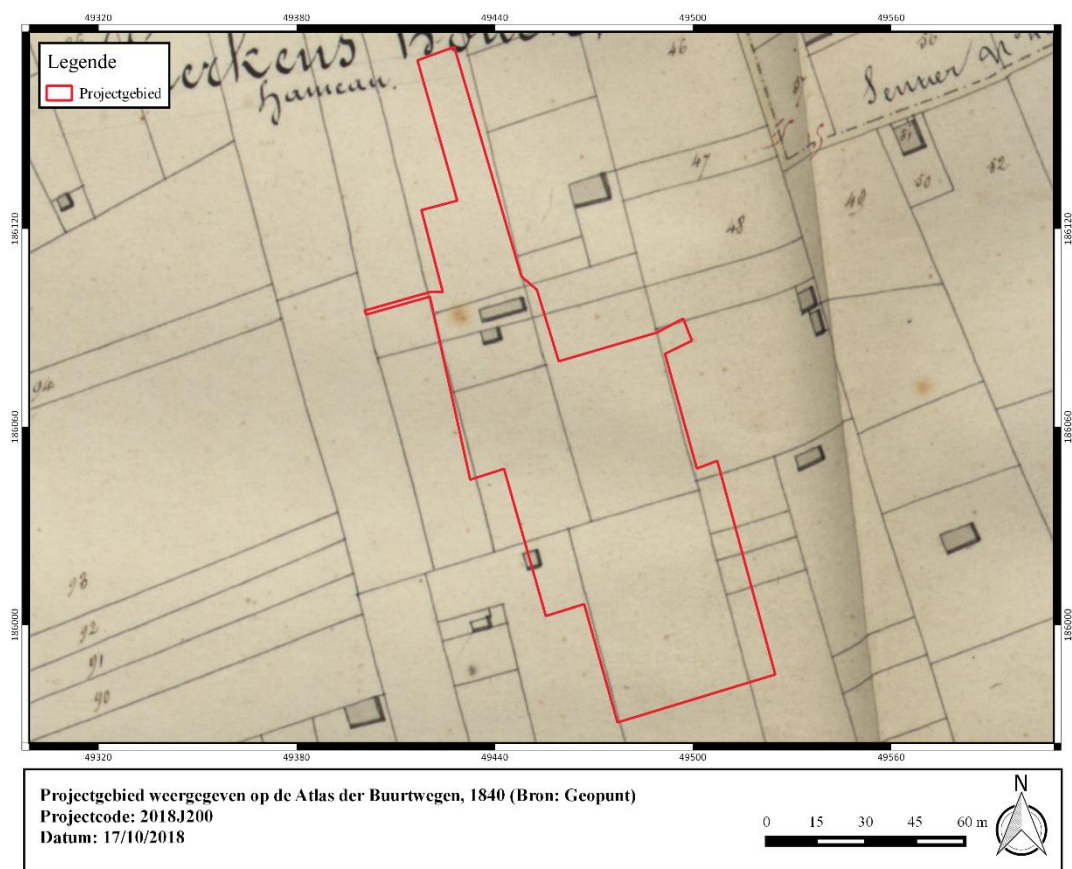
Het projectgebied wordt ook afgebeeld op de Atlas der Buurtwegen uit 1840. Het beslaat meerdere percelen en is gelegen nabij *Pierkens hoeck*. In het noorden van het onderzoeksgebied is bebouwing zichtbaar. Op de Poppkaart (1842-1879) beslaat het projectgebied percelen 455 (partim), 448 (partim), 449 (partim), 452 (partim), 453 (partim), 454 (partim), 457 (partim), 458 (partim), 459 (partim), 465 (partim) en 467 (partim). Ook hier is in het noorden van het projectgebied, op percelen 457 en 458, bebouwing aanwezig. De landweg is zowel op de Atlas der Buurtwegen als de Poppkaart verdwenen. Verder zijn er geen relevante wijzigingen ten opzichte van de Ferrariskaart waarneembaar.

Figuur 15: Projectgebied weergegeven op de Ferrariskaart, 1777 (Bron: Geopunt).

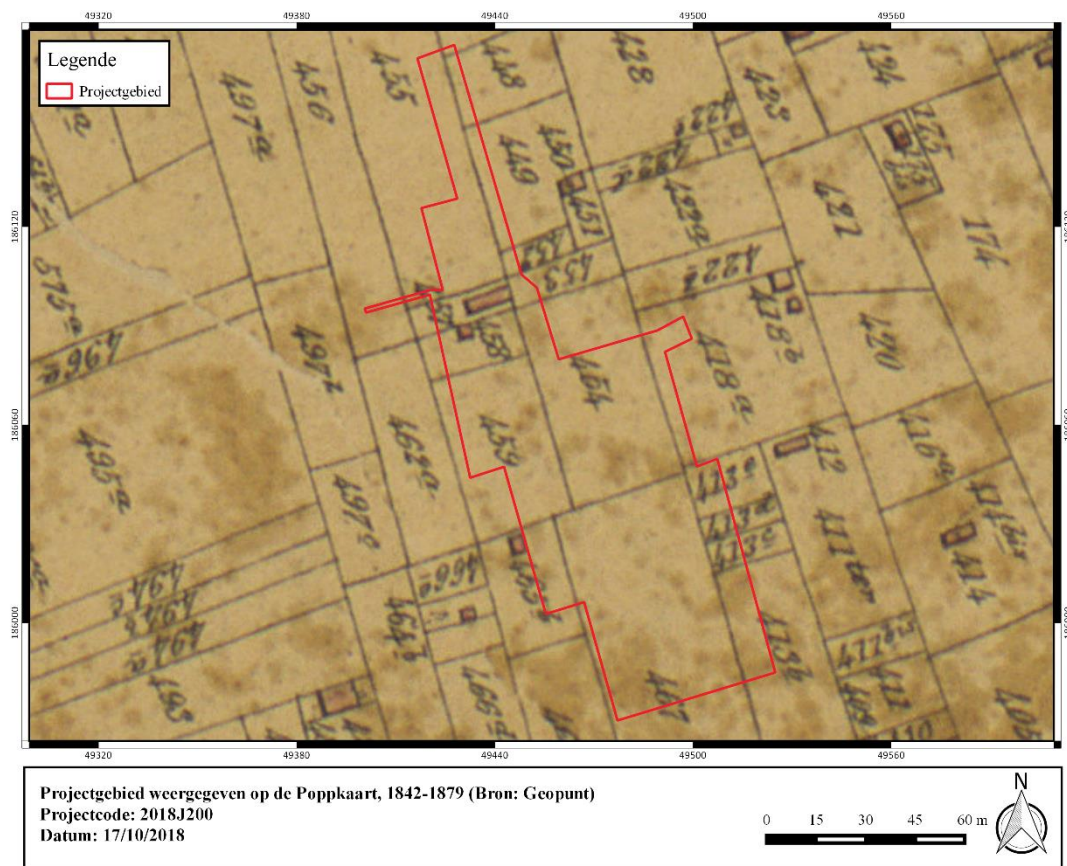

Figuur 16: Projectgebied weergegeven op de Ferriskaart, 1777 (Bron: Geopunt).

Figuur 17: Projectgebied weergegeven op de Atlas der Buurtwegen, 1840 (Bron: Geopunt).

Figuur 18: Projectgebied weergegeven op de Poppkaart, 1842-1879 (Bron: Geopunt).

Eerste Wereldoorlog

Na de eerste slag bij Ieper komt het front in een boog rondom Ieper te liggen, en situeert het plangebied zich binnen het Duitse hinterland op ca. 6 kilometer ten oosten van de frontlijn. Na de Tweede Slag bij Ieper, waarbij de Duitsers erin slagen nog 4 kilometer verder door te stoten door het gebruik van chloorgas, komt het plangebied nog verder van het front te liggen. Op basis van de historische gegevens zijn er weinig verwachten op sporen uit deze periode aan te treffen.

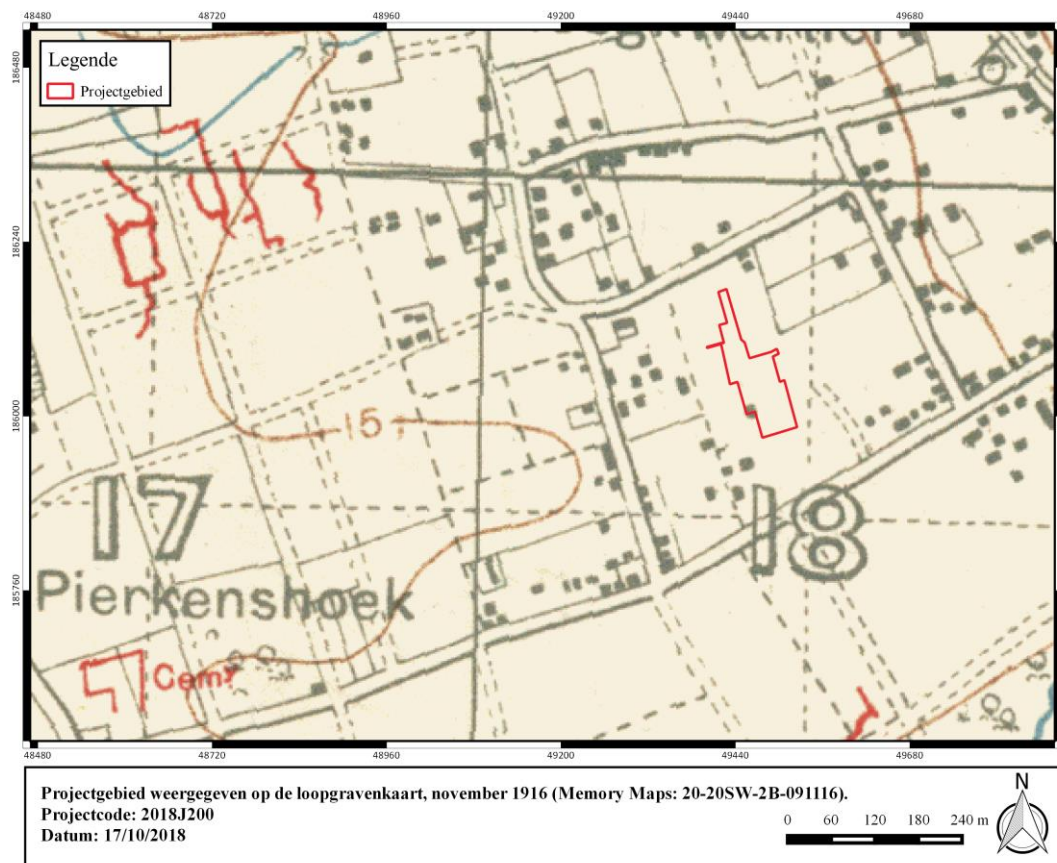
De loopgravenkaart van november 1916 geeft geen defensieve structuren weer binnen de contour van het plangebied. Ca. 600 meter ten noordwesten zijn een aantal (oefen)loopgraven waar te nemen.

Op 31 juli 1917 gaat de Derde Slag bij Ieper van start maar het offensief loopt zich al meteen te pletter op het Geluvelplateau aan de Meenseweg. De hiernavolgende maanden schuift de frontlijn stapsgewijs op in oostelijke richting om uiteindelijk in november 1917 Passendale te bereiken. Aan het eind van het offensief komt het plangebied op slechts 3 kilometer van het front te liggen en aldus binnen het bereik van de geallieerde linie. Mogelijk werd het terrein in deze periode intensief beschoten.

Op de loopgravenkaart van juli 1917 zijn in de directe omgeving van het plangebied een ruim aantal barakstructuren weergegeven. Op de loopgravenkaart van oktober 1917 is ten oosten van het plangebied het noordwest-zuidoost georiënteerd verloop van de *Divenes Trench* en de *Gluck Trench* weergegeven. Dit loopgraaftacé is nog duidelijker waar te nemen op de

loopgravenkaart van december 1917. Op voornoemde loopgravenkaart wordt het plangebied aangesneden door een smalsmoor met ten noorden hiervan een geschutsstelling.

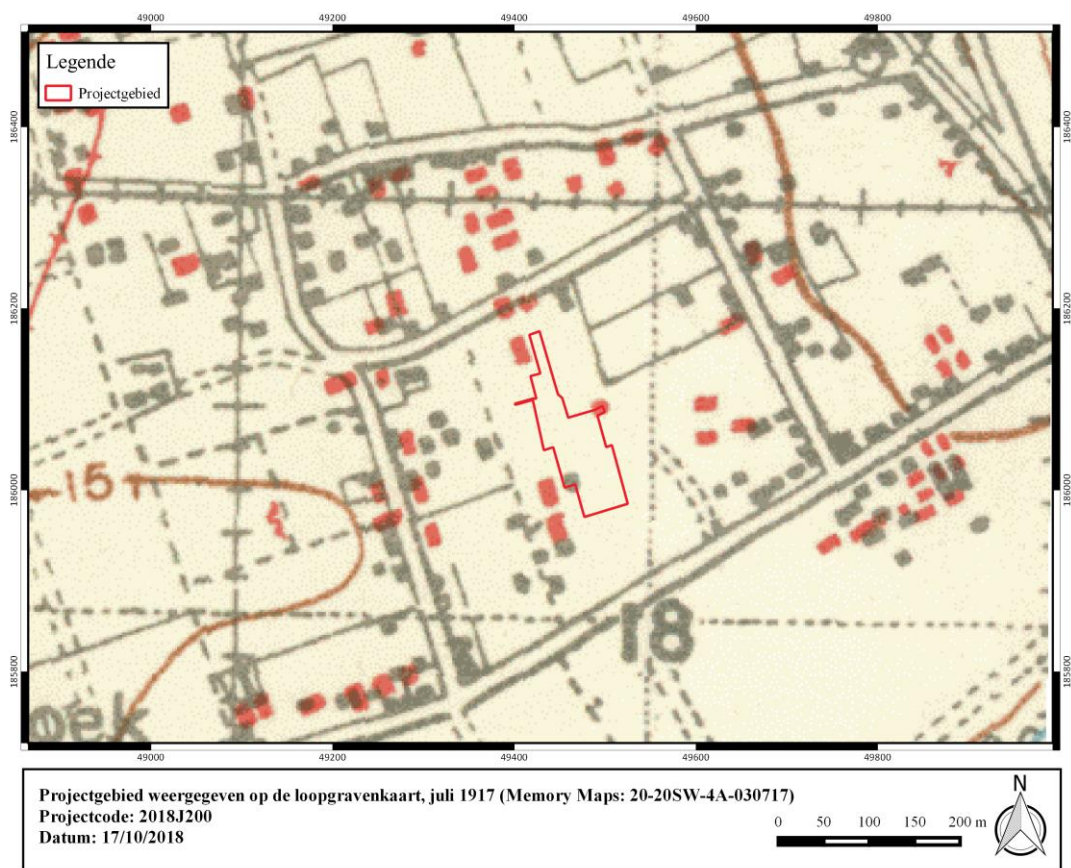
Na de Lenteoffensieven in 1918 komt het plangebied weer verder van het front te liggen. Op de loopgravenkaart van 1918 is ter hoogte van het plangebied een *duckboard track* weergegeven.⁴

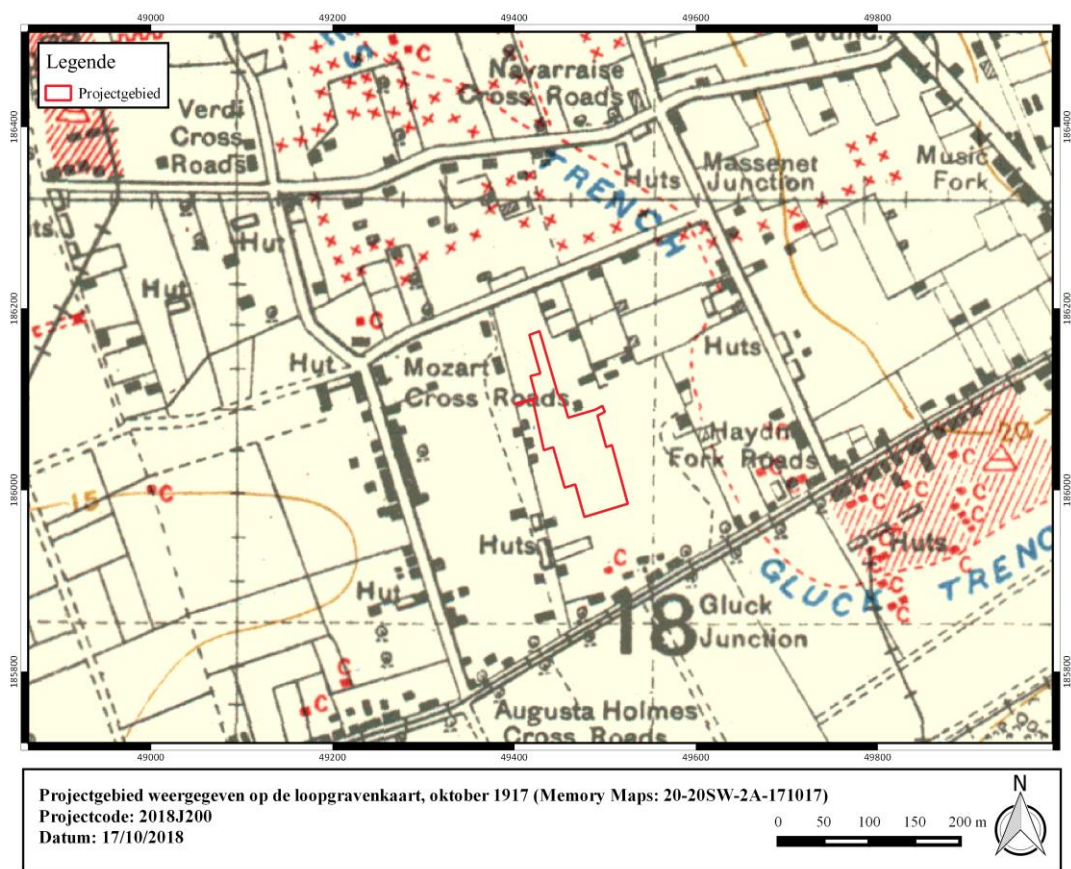
Figuur 19: Projectgebied weergegeven op de loopgravenkaart, november 1916 (Memory Maps: 20-20SW-2B-091116).

⁴ De Vos, L. e.a.. 2014.

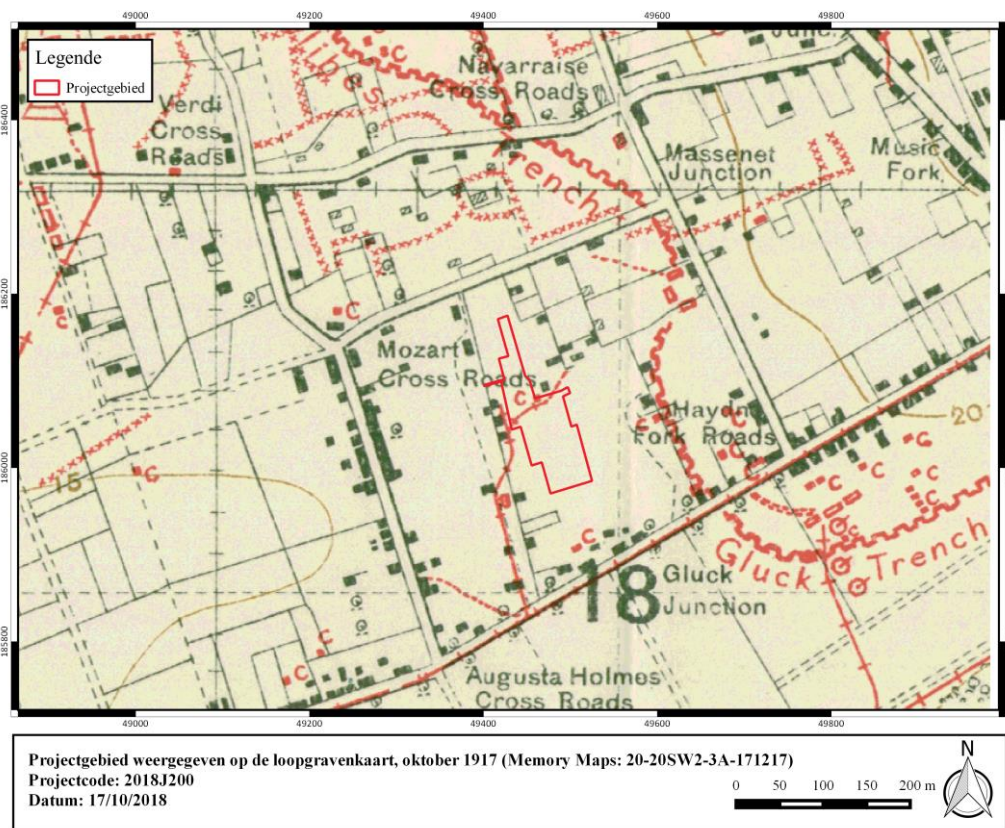

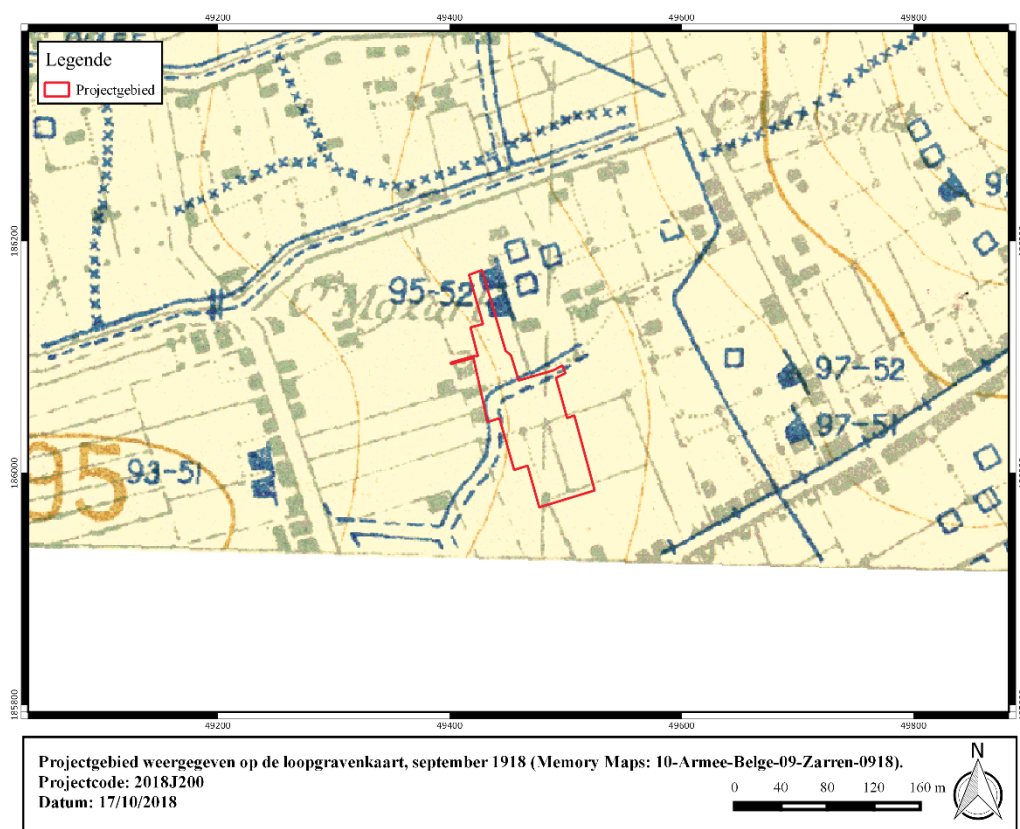
Figuur 20: Projectgebied weergegeven op de loopgravenkaart, juli 1917 (Memory Maps: 20-20SW-4A-030717).

Figuur 21: Projectgebied weergegeven op de loopgravenkaart, oktober 1917 (Memory Maps: 20-20SW-2A-171017).

Figuur 22: Projectgebied weergegeven op de loopgravenkaart, december 1917 (Memory Maps-20-20SW2-3A-171217).

Figuur 23: Projectgebied weergegeven op de loopgravenkaart, september 1918 (Bron: Memory Maps: 10-Armee-Belge-09-Zarren-0918).

1.4.2.3 Overzicht van de gekende archeologische waarden binnen een straal van 2 km

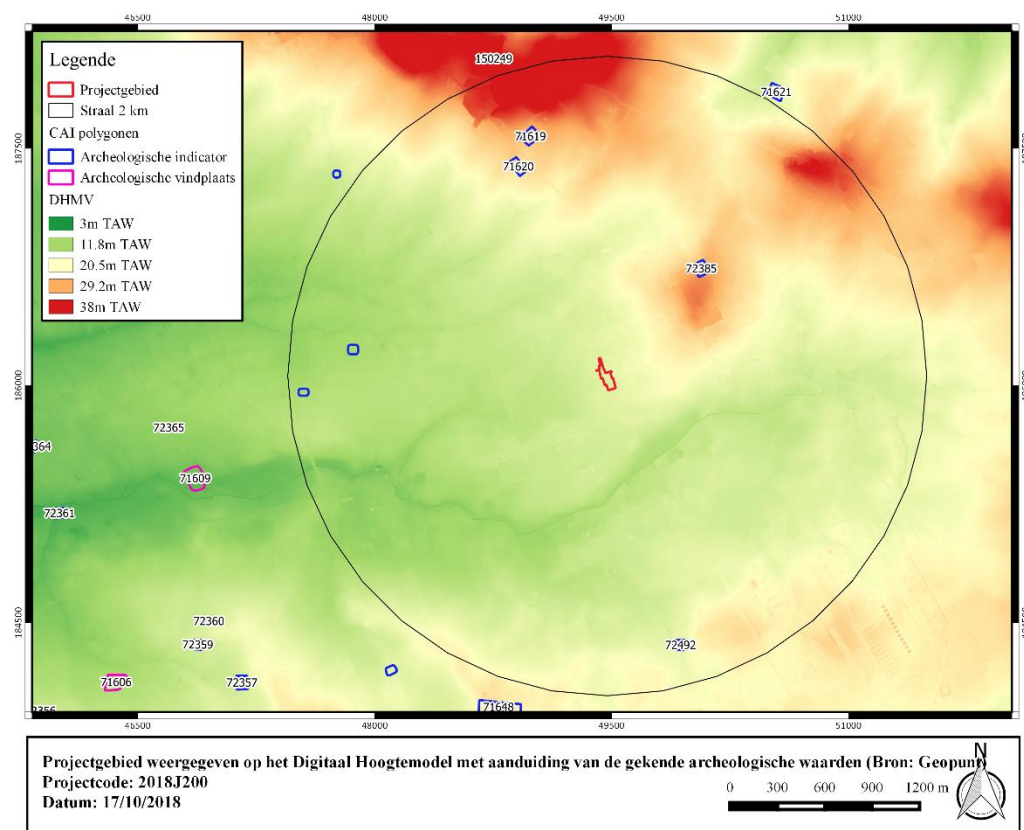
Binnen het plangebied zijn geen archeologische waarden gekend. Archeologische vondsten en sporen in de omgeving van het plangebied zijn schaars. In een straal van 2 km zijn aan de hand van cartografische bronnen slechts enkele archeologische vaststellingen gedaan. Het gaat in drie van de vier gevallen om een laat-middeleeuwse site met walgracht. In zuidelijke en westelijke richting zijn er supply dumps uit WOI opgemerkt.

I. Archeologische vindplaatsen

Er zijn geen archeologische vindplaatsen binnen een straal van 2 km op te merken.

II. Archeologische indicatoren

71619	Indicator cartografie; NK: 15 meter Late middeleeuwen: site met walgracht
71620	Indicator cartografie; NK: 15 meter Late middeleeuwen: site met walgracht
72385	Indicator cartografie; NK: 150 meter Late middeleeuwen: site met walgracht
72492	Indicator cartografie; NK: 15 meter 20 ^e eeuw: supply dumps

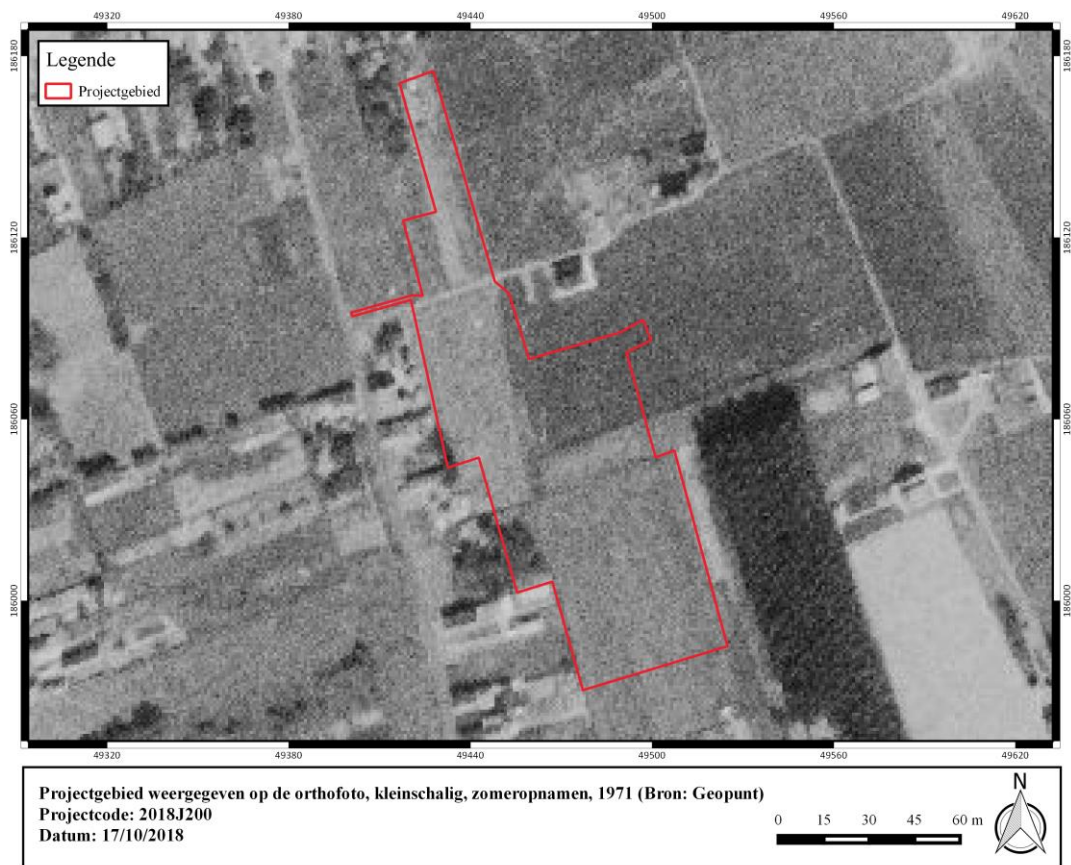

Figuur 24: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel met aanduiding van de gekende archeologische waarden (Bron: Geopunt).

1.4.2.4 Huidige gebruik en verstoringen

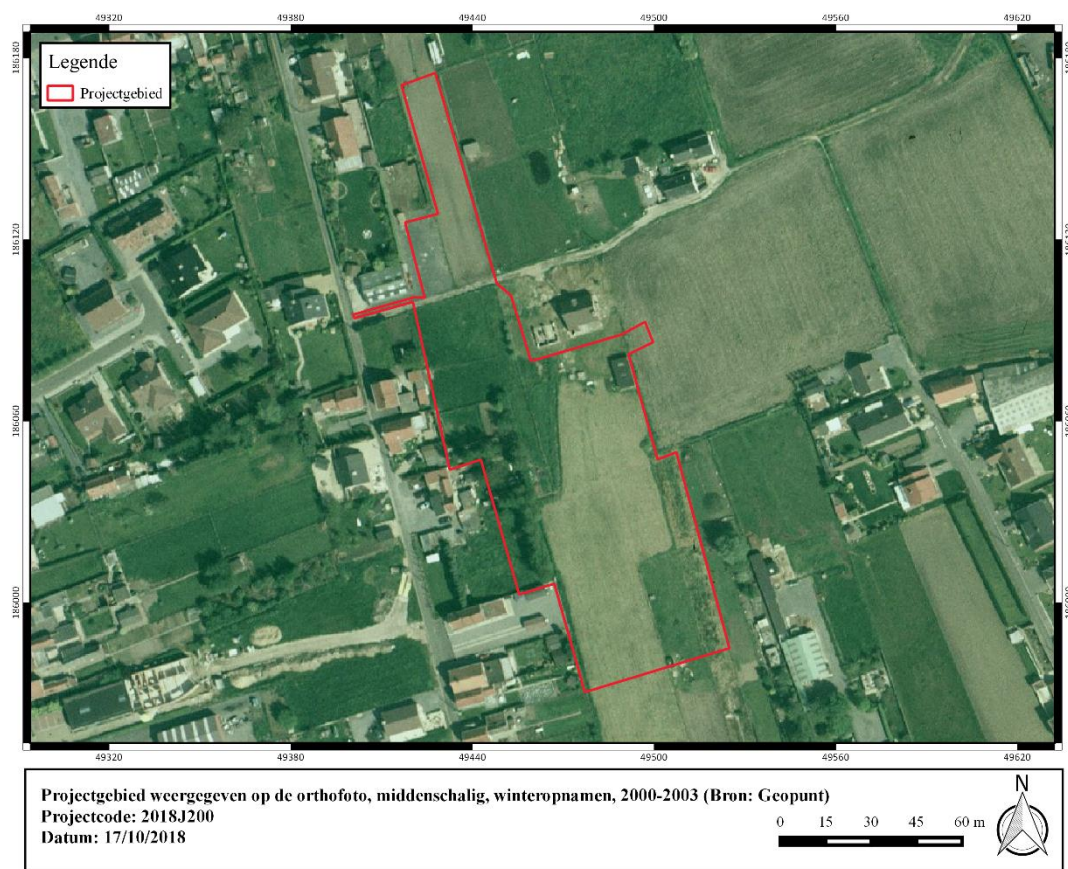
Het projectgebied is doorheen de jaren op enkele luchtfoto's vastgelegd. De orthofotosequentie geeft een beperkte evolutie weer in het bodemgebruik binnen de contouren van het onderzoeksgebied. De eerste beschikbare orthofoto dateert uit 1971. Het terrein blijkt in die periode in gebruik te zijn geweest als grasland. Vanaf 1979-1990 is in het westen van het projectgebied bebouwing zichtbaar. Deze bebouwing werd tussen 2008 en 2011 afgebroken. Het terrein werd tot op heden gebruikt als grasland.

Figuur 25: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1971 (Bron: Geopunt).

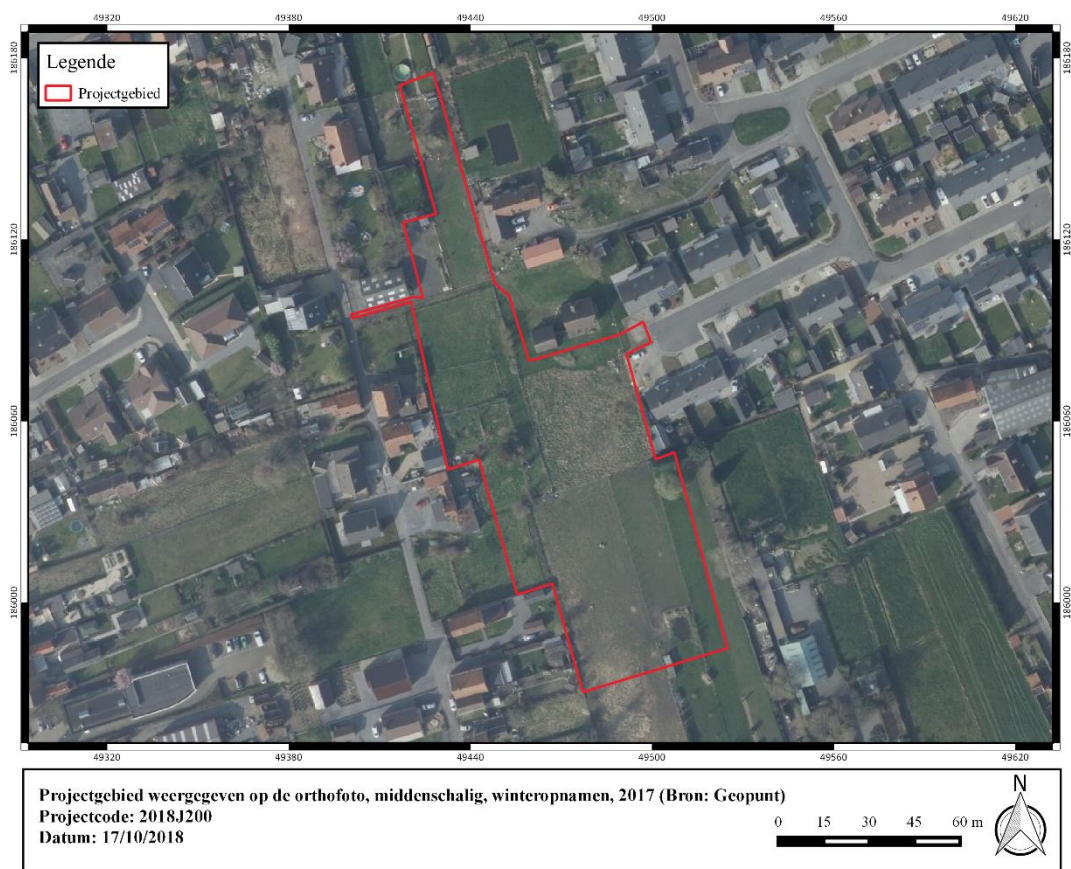
Figuur 26: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1979-1990 (Bron: Geopunt).

Figuur 27: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2000-2003 (Bron: Geopunt).

Figuur 28: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2008-2011 (Bron: Geopunt).

Figuur 29: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2017 (Bron: Geopunt).

1.5 Synthese

De initiatiefnemer wenst een terrein van 8601,98 m² groot aan de Koordendraaiershoek in Houthulst te verkavelen. Hiervoor dienen zij een omgevingsvergunning voor het verkavelen van gronden aan te vragen en is men verplicht een bekrachtigde archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. De geplande werken omvatten bodemingrepen. Het projectgebied bevindt zich niet in een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten is en het omvat niet het bijstellen van een omgevingsvergunning voor het verkavelen van gronden. Het valt noch in een beschermde archeologische site, noch in een vastgestelde archeologische zone. Deze archeologienota wordt opgemaakt naar aanleiding van een geplande omgevingsvergunning voor het verkavelen van gronden waarbij het perceeloppervlak meer dan 3000 m² bedraagt. Het gebied is op het gewestplan gekarteerd als woongebied.

Op het projectgebied in de Koordendraaiershoek plant de opdrachtgever de aanleg van een nieuwe woonwijk met 22 wooneenheden, bijhorende nutsvoorzieningen en een centrale weg en is over een totale oppervlakte van 8601,98 m². De eengezinswoningen worden niet voorzien van kelderverdiepingen. De fundering zal tot 1 m onder het maaiveld aangelegd worden, waardoor dit een impact kan hebben op het eventueel aanwezige bodemarchief. Het lijkt geen twijfel dat alle geplande werken in het kader van de ontwikkeling, het met de bouwwerken gepaard gaande verkeer en de mogelijk toekomstige ingrepen in de individuele kavels, het potentieel archeologisch bodemarchief op het volledige plangebied zullen verstoren.

Landschappelijk gezien is de ligging van het plangebied behoorlijk gunstig te noemen voor agrarische of bewoningsactiviteiten. Houthulst ligt ten westen van de heuvelrug Staden-Esen. Het plangebied behoort tot de zandstreek en is gelegen op een uitloper van de 'rug van Westrozebeke'. In de directe omgeving stromen meerdere rivieren die zeker in het midden van 18de eeuw aanwezig waren. Ten zuiden van het plangebied stroomt de Stenensluisvaart richting de IJzer. De Quartair geologische kaart geeft een profielopbouw weer van eolische afzettingen van het Weichseliaan tot mogelijk Vroeg-Holoceen. De bodem staat gekarteerd als natte licht zandleemgronden. Vanaf het midden van de 18de eeuw tot het midden van de 19de eeuw lijkt het plangebied deels als akkerland en deels als bos in gebruik te zijn geweest. In de 19de eeuw was bebouwing aanwezig binnen het plangebied. Deze bebouwing is vandaag niet meer aanwezig. Het terrein is vandaag de dag grotendeels in gebruik als grasland.

Cartografische gegevens wijzen er op dat het plangebied op het einde van de 18de eeuw deel uitmaakte van een uitgestrekt bosgebied met het toponiem 'Vrijbos'. Het dorp Houthulst gaat terug op een 19de-eeuwse stichting. Binnen het plangebied zijn geen archeologische waarden gekend. In de directe en ruime omgeving zijn de archeologische vaststellingen eerder schaars. Bijgevolg is het archeologisch potentieel ongekend. In een straal van 2 km zijn aan de hand van cartografische bronnen slechts enkele archeologische vaststellingen gedaan. Het gaat in drie van de vier gevallen om een laat-middeleeuwse site met walgracht. In zuidelijke en westelijke richting zijn er supply dumps uit WOII opgemerkt.

1.5.1.1 Interpretatie van aan- of afwezigheid van archeologisch erfgoed

Op basis van het geraadpleegde kaartmateriaal, de orthofoto's en de literatuur lijkt het projectgebied vanaf het midden van de 18de eeuw tot heden grotendeels in gebruik te zijn geweest als gras(- en akker)land. In de 19de eeuw was bebouwing aanwezig binnen de contouren van het onderzoeksgebied. Loopgravenkaarten geven WO I-structuren weer binnen de projectgrenzen.

Landschappelijk gezien situeert het plangebied zich in de zandstreek op een uitloper van de 'rug van Westrozebeke'. De aanwezigheid van archeologisch erfgoed kan op basis van dit bureauonderzoek niet met zekerheid uitgesloten, noch bevestigd worden. In de directe en ruime omgeving van het projectgebied werden in het verleden slechts enkele archeologische vaststellingen gedaan aan de hand van cartografische bronnen. Bijgevolg is het archeologisch potentieel voor deze zone ongekend. Om hierover een waardevolle uitspraak te kunnen doen, moeten extra onderzoeksfases op het plangebied uitgevoerd worden.

2 Bibliografie

Agentschap Erfgoed 2017: *Houthulst [online]*,
<https://inventaris.onroenderfgoed.be/erfgoedobjecten/122023> (geraadpleegd op 18 oktober 2018).

De Vos, L. e.a. 2014. '14-'18: Oorlog in België, Davidsfonds uitgeverij, 588p.
DOV Vlaanderen

Geoportaal

Geopunt

Memory Maps

Van Ranst, E. & Sys, C. 2000. *Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen*. Universiteit Gent.

